

Advies betreffende de staat van instandhouding van de graslanden en kleine landschapselementen in het Marum (deelgebied Groot Schietveld) te Brecht en Wuustwezel

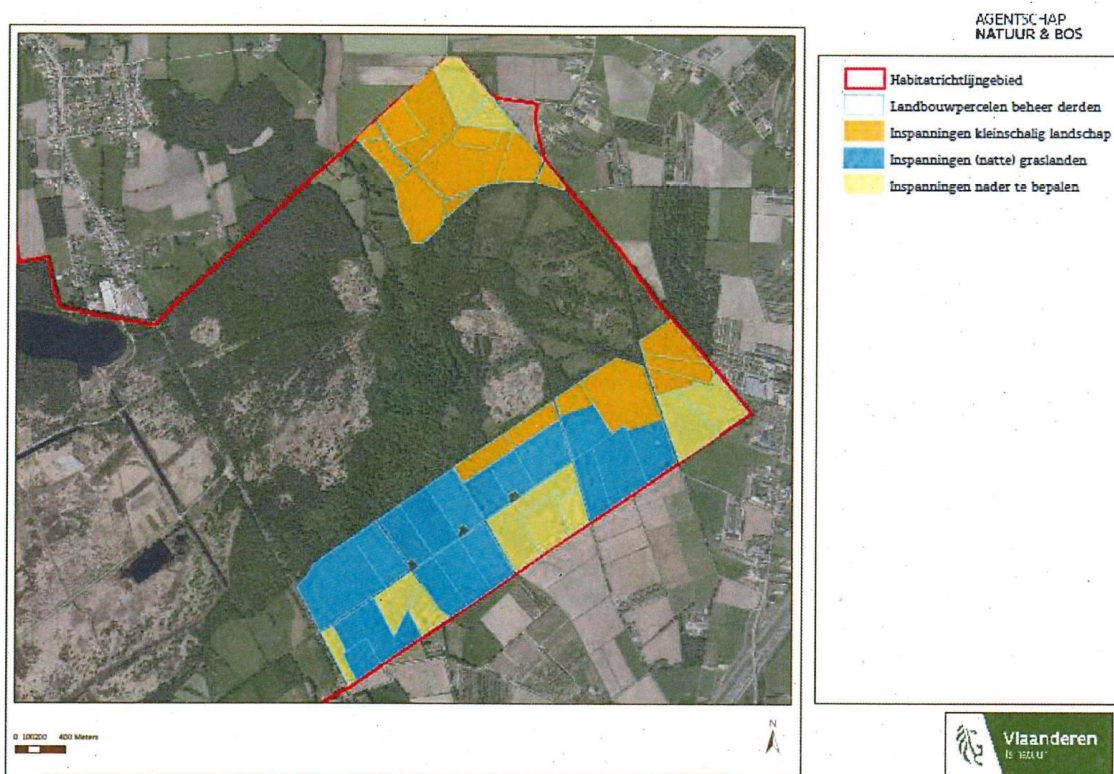
Adviesnummer: **INBO.A.3790**
Auteur(s): **Steven De Saeger**
Contact: **Lode De Beck (lode.debeck@inbo.be)**
Kenmerk
aanvraag: **e-mail van 8 april 2019**
Geadresseerden: **Vzw. Natuurpunt
T.a.v. Peter Symens
Coxiestraat 11
2800 Mechelen
peter.symens@natuurpunt.be**

Dr. Maurice Hoffmann
Administrateur-generaal wnd.

Aanleiding

Het Marum, deel van SBZ-H BE2100016 'Klein en Groot Schietveld' en SBZ-V BE2101437 'De Maatjes, Wuustwezelheide en Groot Schietveld', bestaat gedeeltelijk (ongeveer 120 ha) uit graslanden. Deze graslanden zijn in landbouwgebruik. Met het Besluit van de Vlaamse Regering van 23 april 2014 waarbij de instandhoudingsdoelstellingen voor het gehele Habitat- en Vogelrichtlijngebied werden goedgekeurd (kortweg S-IHD-besluit), werd voor het Marum o.a. behoud en herstel van het kleinschalig extensief landbouwgebied en herstel van leef- en/of foerageergebied voor soorten als kamsalamander, blauwe kiekendief, regenwulp, verschillende vleermuissoorten,... vastgesteld. Meer specifiek gaat het om behoud en/of stijging van populatieaantallen middels kwaliteitsverbetering van het leefgebied. Verder wordt vermeld dat uitspoeling van nutriënten en drainage vanwege nabijgelegen landbouwgebieden een negatief effect hebben op dit gedeelte van het Natura 2000-gebied.

De vzw. Natuurpunt, een terrein beherende natuurvereniging, zetelt in een beheercommissie waar de inrichting en beheer van het deelgebied Marum i.f.v. bovenstaande natuurdoelen besproken wordt met de betrokken gemeenten (Brecht en Wuustwezel), de landbouwers, en nieuwe eigenaars van dit gebied (het waterbedrijf Pidpa en het Agentschap voor Natuur en Bos (kortweg ANB)). Natuurpunt stelt zich de vraag of het huidige beheer volstaat om invulling te geven aan bovenstaande doelstellingen of om een standstill te garanderen.

Figuur 1: situering van het Marum als onderdeel van het Groot Schietveld; de gekleurde percelen vormen het onderzoeksgebied

Vragen

- 1) Beschikt het INBO over karteringsgegevens van dit deelgebied? Zo ja, kan daaruit een trend worden afgeleid van de staat van instandhouding van de aanwezige graslanden en KLE's, in termen van verbetering, achteruitgang of status quo (standstill)?
- 2) Zijn er maatregelen nodig om een standstill te garanderen en/of - indien er sprake is van achteruitgang/degradatie - de gunstige staat van instandhouding te bereiken of te herstellen?

Toelichting

1 Situering

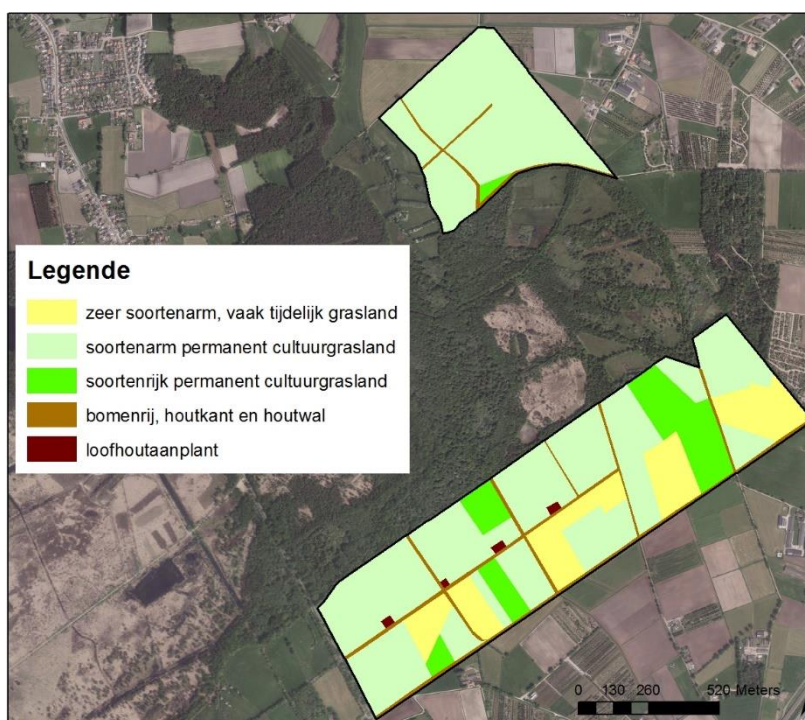
Het projectgebied is gelegen in de Speciale Beschermingszone 'Klein en Groot Schietveld' (BE2100016), meer bepaald in deelgebied 2 (Groot Schietveld) en maakt deel uit van het Vogelrichtlijng gebied BE2101437 De Maatjes, Wuustwezelheide en Groot Schietveld. Het Groot Schietveld is gelegen in de gemeenten Brecht, Wuustwezel en Brasschaat. Figuur 1 toont het Marum, deelgebied van dit Groot Schietveld op een luchtfoto.

2 Werkwijze vegetatiekartering

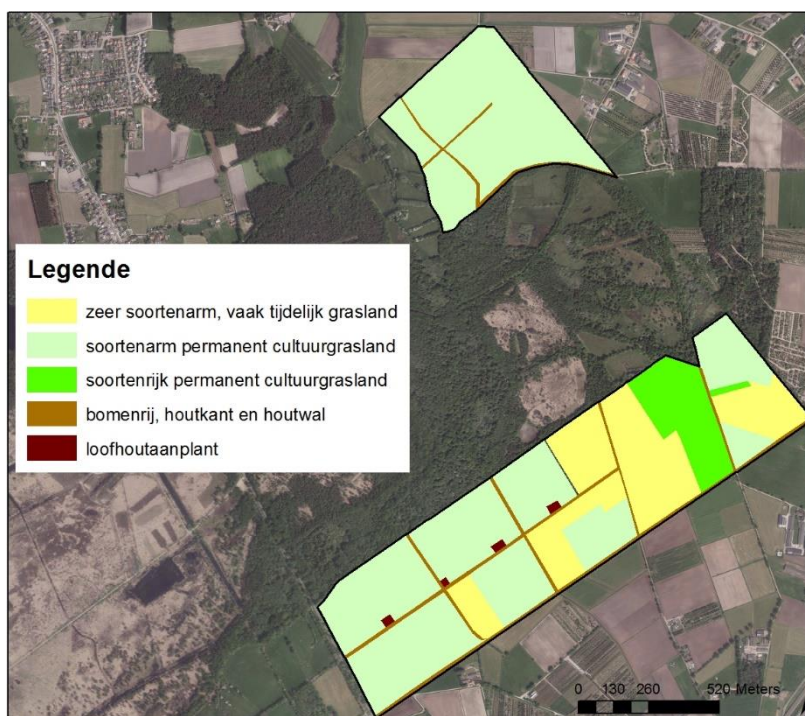
2.1 BWK- en habitatkartering

De Biologische Waarderingskaart (kortweg BWK) van het deelgebied Marum van het Groot Schietveld is in 2005 gebiedsdekkend in kaart gebracht en in 2017 geherkarteerd. Beide karteringen gebeurden in het kader van de INBO-opdracht voor het doorlopend actualiseren van de Natura 2000-habitatkaart en BWK. Tijdens het terreinbezoek zijn de BWK-codes toegekend en zijn de aanwezige Natura 2000-habitattypes bepaald. In 2017 zijn ook de regionaal belangrijke biotopen (rbb's) op terrein bepaald. Uit de kartering van 2005 kunnen de rbb's slechts ten dele afgeleid worden op basis van de BWK-typologie.

3 Resultaten vegetatiekartering

Figuur 2 Vereenvoudigde Biologische Waarderingskaart van het studiegebied (Bron: kartering **2005**, De Saeger et al. 2010; luchtfoto AGIV 2018).

Figuur 3 Vereenvoudigde Biologische Waarderingskaart van het studiegebied (Bron: kartering **2017**, De Saeger et al. 2018a; luchtfoto AGIV 2018).

Het studiegebied bestaat vooral uit soortenarme graslanden (BWK-codes **hp** en **hx**) en een kleine oppervlakte soortenrijk cultuurgrasland (BWK-code **hp***) omzoomd door houtkanten en bomenrijen (BWK-codes **kb.**, **kh.** en **khw.**). Rond de pompputten zijn kleine loofhoutbosjes (BWK-codes **n**, **sp**) aangeplant. Er komen geen Natura 2000-habitattypen voor. De regionale biotopen zijn enkel in 2017 getypeerd (zie verder).

Tussen beide karterperioden zien we geen verschil in de oppervlakte van de loofhoutbosjes en houtkanten. Ook de totale oppervlakte grasland is dezelfde gebleven. Maar de oppervlakte aan 'zeer soortenarm grasland (BWK-code **hx**)' is wel toegenomen met bijna 9 ha. Dit voor een groot deel ten nadele van de oppervlakte 'soortenarm permanent cultuurgrasland (BWK-code **hp**)'. Ook de oppervlakte 'soortenrijk permanent cultuurgrasland (**hp***, **hj**)' is met ruim 3 ha gedaald (zie figuur 2, figuur 2, tabel 1).

De in 2017 als 'soortenrijk permanent cultuurgrasland' aangeduide percelen behoren tot de regionaal belangrijke biotopen (rbb) 'kamgrasland' en 'zilverschoongrasland'. In 2005 zijn deze graslanden niet verder getypeerd. We beschikken niet over voldoende data om de kwaliteit van deze rbb's te beoordelen of te vergelijken tussen beide perioden.

Binnen de in 2017 resterende oppervlakte aan 'soortenrijk permanent cultuurgrasland' is het aandeel 'vochtig grasland gedomineerd door russen' (BWK-code **hj**) toegenomen van ongeveer 1 ha in 2005 tot 2,3 ha in 2017. Ook op orthofoto's uit beide jaren is dit duidelijk zichtbaar (figuur 4). Het aangeduide perceel op figuur 4 is als rbb 'zilverschoongrasland' getypeerd. Een toename van door pitrus gedomineerde delen in een dergelijk grasland kan wijzen op zowel beschadiging van de zode, eutrofiëring of een wijziging in de waterhuishouding (vernatting, toename van overstromingen) (De Bie *et al.*, 2018). Wat hier de oorzaak van deze toename is, vereist een meer gedetailleerd onderzoek.

Tabel 1 Overzicht en oppervlakte¹ van de op het Marum aanwezige biotopen op basis van de karteringseenheden van de BWK.

BWK-eenheid	Oppervlakte (ha) 2005	Oppervlakte (ha) 2017	Trend (ha)	Trend (%) per type vegetatie
zeer soortenarm, vaak tijdelijk grasland (hx)	18,6	27,5	+8,90	+48%
soortenarm permanent cultuurgrasland (hp,hpr)	84,9	79,1	-5,80	-7%
soortenrijk permanent cultuurgrasland (hp* , hj)	12,8	9,6	-3,20	-25%
Loofhoutaanplant (n , sp)	0,5	0,5	0,00	0%
bomenrij, houtkant en houtwal (kb. , kh. , khw.)	7,4	7,3	-0,10	-2%

¹ Werkwijze oppervlakteberekeningen volgens De Saeger *et al.* 2016.

Figuur 4: Illustratie van de toename van door pitrus gedomineerde delen in een perceel aangeduid op het linker kaartje tussen 2007 (centrale luchtfoto; pitrus beperkt tot zuidelijk helft; AGIV 2007) en 2017 (rechter luchtbeeld; pitrus dominant in volledige perceel; AGIV 2018).

4 Beheer en doelen

Het studiegebied wordt door landbouwers beheerd. Hierbij zijn extra beperkingen opgelegd die o.a. het verwijderen van kleine landschapselementen en het omploegen en omzetten van grasland naar akkerland moeten tegengaan. Toch blijkt dat de huidige beheerovereenkomsten onvoldoende garanties bieden om een standstill te waarborgen. Zo is tussen 2007 en 2017 o.a. de oppervlakte soortenrijk permanent cultuurgrasland met 25% afgenomen tot actueel slechts 9,5 ha van de in totaal bijna 120 ha grasland.

In het S-IHD-besluit is voor deze zone binnen het Habitat- en Vogelrichtlijngebied een behoud en herstel van het kleinschalig extensief landbouwgebied en een herstel van leef- en/of foerageergebied voor soorten als kamsalamander, blauwe kiekendief, regenwulp, verschillende vleermuissoorten... voorop gesteld (ANB, 2013). Actueel bestaat het gebied voor 90% uit (zeer) soortenarme graslanden. Dergelijk graslanden zijn weinig/niet geschikt als leef- of foerageergebied voor de voornoemde vooropgestelde soorten (Maes *et al.*, 2015; <https://geo.inbo.be/potleefgebieden/>²). Gezien het beheer in de voorbije jaren tot een verdere achteruitgang van deze graslanden heeft geleid, kan het zinvol zijn om de bestaande beheerovereenkomsten te herzien en beter toe te spitsen op de te behalen doelen.

Voor regionaal belangrijke biotopen is recent een beoordelingskader uitgewerkt (De Bie *et al.*, 2018). Hiermee kan in detail de kwaliteit en het beheer van deze graslanden opgevolgd en bijgestuurd worden. Het opvolgen van de rbb's op gebiedsniveau gebeurt niet door het INBO, maar is een taak voor de eigenaars en beheerders.

Grenzend aan de landbouwgraslanden bestaat de deelzone Marum voor een groot deel uit voedselarme habitattypen zoals droge en natte heide (4010, 4030), eiken-berkenbos (9190), dystrofe vennen (3160), ... die allen gevoelig zijn aan stikstofdepositie. Voor al deze habitatvlekken is in dit deelgebied Marum de kritische depositiewaarde overschreden. De effectiviteit van de in het PAS-programma voorgestelde maatregelen werken echter onvoldoende mitigerend voor van nature voedselarme biotopen zolang deze in overschrijding zijn (De Saeger *et al.*, 2018b). Het kan daarom zinvol zijn om te bekijken of bijvoorbeeld

² Via een webtool (<https://geo.inbo.be/potleefgebieden/>) kan voor een hele reeks bedreigde en habitattypische soorten per soort het potentieel en actueel leefgebied op verschillende schaalniveaus bekeken worden.

aanpassingen aan de bestaande beheerovereenkomsten kunnen bijdragen tot het verlagen van de lokale N-depositie.

Conclusies

- 1) De kwaliteit, vooral soortenrijkdom, van de graslanden is er sinds 2005 op achteruit gegaan. Over een toe- of afname van de kwaliteit van de houtkanten kunnen we geen uitspraak doen.
- 2) Op basis van de vegetatiekarteringen uit 2005 en 2017 kunnen we stellen dat het huidige beheer niet volstaat voor het bereiken van de gestelde doelen, noch om een standstill te verzekeren.

Het huidige landschap met vooral (zeer) soortenarme graslanden is weinig geschikt als leef- of foerageergebied voor de in het S-IHD rapport vooropgestelde soorten. Het is dan ook zinvol de bestaande beheerovereenkomsten te herzien en daarbij rekening te houden met de te behalen fauna en habitatdoelen, of om een andere beheervorm uit te werken.

Welke eisen de verschillende doelsoorten aan hun leefgebied stellen wordt n.a.v. een andere adviesvraag in een volgend advies behandeld (INBO.A.3758).

Referenties

ANB (2013). S-IHD rapport. Instandhoudingsdoelen voor Speciale beschermingszones BE2100016 Klein en Groot Schietveld.

AGIV (2007). Orthofoto's, middenschalig, kleur, provincie Antwerpen opname 2007, digitale versie.

AGIV (2018). Orthofoto's, middenschalig, kleur, provincie Antwerpen opname 2018, digitale versie.

De Bie E., Wouters J., Oosterlynck P., De Saeger S., Denys L., Vandekerkhove K., Thomaes A., De Keersmaeker L., Vanden Borre J. & Paelinckx D. (2018). Beoordelingskader voor 'regionaal belangrijke biotopen' (rbb) en andere natuurstreefbeelden. Eindrapport. Rapporten van het Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek 2018 (98). Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek, Brussel.

De Saeger S., Ameeuw G., Berten B., Bosch H., Brichau I., De Knijf G., Demolder H., Erens G., Guelinckx R., Oosterlynck P., Rombouts K., Scheldeman K., T'jollyn F., Van Hove M., Van Ormelingen J., Vriens L., Zwaenepoel A., Van Dam G., Verheirstraeten M., Wils C. & Paelinckx D. (2010). Biologische Waarderingskaart versie 2.2. Rapporten van het Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek 2010 (36). Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek, Brussel.

De Saeger S., Guelinckx R., Oosterlynck P., De Bruyn A., Debusschere K., Dhaluin P., Erens R., Hendrickx P., Hendrix R., Hennebel D., Jacobs I., Kumpen M., Opdebeeck J., Ruymen J., Spanhove T., Tamsyn W., Van Oost F., Van Dam G., Van Hove M., Wils C. & Paelinckx D. (red.) (2018a). Biologische Waarderingskaart en Natura 2000 Habitatkaart, uitgave 2018. Rapporten van het Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek 2018 (71). Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek, Brussel.

De Saeger S., Guelinckx R., Oosterlynck P., Erens R., Hennebel D., Jacobs I., Van Oost F., Van Dam G., Van Hove M., Wils C. & Paelinckx D. (red.) (2016). Biologische Waarderingskaart en

Natura 2000 Habitatkaart, uitgave 2016. Rapporten van het Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek 2016 (12049231). Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek, Brussel.

De Saeger S., Wackenier M. & Denys L. (2018b). PAS-gebiedsanalyse in het kader van herstelmaatregelen voor BE2100016 Klein en Groot Schietveld. Rapporten van het Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek 2018 (19). Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek, Brussel.

Maes D., Adriaens D., van der Meulen M., Poelmans L., Van Landuyt W., Anselin A., Casaer J., De Knijf G., Devos K., Packet J., Speybroeck J., Stienen E., Stuyck J., Thomaes A., T'jollyn F., Van Daele T., Van Den Berge K., Van Elegem B., Vermeersch G., Wils C. & Pollet M. (2015). Afbakenen van potentiële leefgebiedenkaarten voor Europese en Vlaamse prioritaire soorten in het kader van de voortoets. Versie 2.0. Rapporten van het Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek 2015 (INBO.R.2015.10201559). Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek, Brussel.